

Nr 39.

Ankom till riksdagens kansli den 22 september 1914 kl. 2,30 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande tillägg till 17 kap. 4 § handelsbalken.

Närvarande vid ärendets slutliga behandling: Herrar Petersson i Lidingö villa- stad, Lindhagen*, af Ekenstam*, Söderbergh*, Gezelius*, greve Lager- bjelke, Alexanderson*, Knut Larsson*, greve Spens, Hult*, Pettersson i Södertälje, Schotte, Persson i Norrköping*, Olsson i See och Holmdahl.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 7 september 1914 dagtecknad proposition, nr 280, vilken blivit hänvisad till förberedande behandling av lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

innefattande tillägg till 17 kap. 4 § handelsbalken.

Såsom tillägg till 17 kap. 4 § handelsbalken förordnas, att där be- tjänTERS, tjänstehjONS eller andra arbetares avlöning för tid mellan den 31 juli 1914 och den 1 mars 1915 bevakas i husbondes eller arbetsgivares konkurs, som börjar före den 1 januari 1916, löntagaren eller annan, till

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 9 saml. 39 häft. (Nr 39.)

vilken fordringen övergått, skall åtnjuta den för sådan fordran i nämnda lagrum stadgade förmånsrätt, ändå att fordringen ej skulle, enligt vad där sägs, med dylik rätt utgå.

Denna lag skall träda i kraft genast efter utfärdandet.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts förevarande förslag, får utskottet hänvisa till den kungl. propositionen.

*Utskottets
yttrande.*

I yttrande till statsrådsprotokollet för den 31 augusti 1914 har chefen för civildepartementet — under framhållande av den synnerliga vikten av att under den nuvarande kritiska situationen verksamheten inom landets näringsliv må kunna i största möjliga utsträckning fullföljas — erinrat, att de förhållanden, med vilka näringslivet för närvarande har att räkna, helt naturligt måste medföra svårigheter, då det gäller avlönings utbetalande till den inom näringarna sysselsatta personalen. Såsom en utväg i detta avseende hade därför, efter överläggningar inom arbetsgivare- och arbetareorganisationer, blivit ifrågasatt, att enligt överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare de senare skulle för någon tid åtnöjas med att omedelbart utbetala allenast en del av arbetslönen samt arbetsgivaren vara berättigad att innehålla den återstående delen, med skyldighet för honom att utbetala densamma till arbetarne efter viss skälig tid, då ett mera normalt tillstånd kunde anses hava återinträtt. Av förhandlingarna vid ett möte, som på kallelse av statens arbetslöshetskommission ägt rum mellan representanter för de större arbetsgivare- och arbetareorganisationerna, hade framgått, att utsikter icke saknades för att berörda utväg för näringsverksamhetens upprätthållande skulle kunna komma till ganska vidsträckt användning. Ett villkor härför hade emellertid, på sätt jämväl under nämnda förhandlingar framhållits, synts vara, att arbetarna bättre än enligt nu gällande lag tryggades i sitt anspråk på att även i händelse av arbetsgivarens obestånd utbetomma de belopp, som denne skulle äga rätt att innehålla. För sådant ändamål ansåge departementschefen den i 17 kap. 4 § handelsbalken stadgade förmånsrätten böra utvidgas på sätt i den nu framlagda kungl. propositionen föreslagits.

Emot det i överensstämmelse med de av chefen för civildepartementet sålunda angivna grunder inom justitiedepartementet utarbetade förslaget till lag innefattande tillägg till 17 kap. 4 § handelsbalken hava vid förslagens granskning i lagrådet uttalats starka betänkligheter. Sålunda anförde en ledamot av lagrådet:

»Föreliggande lagförslag avser att under nuvarande tryckta ekonomiska förhållanden bidra till upprätthållandet av verksamheten inom landets näringsliv. För sådant ändamål skulle genom en utvidgning av förmånsrätten för avlöning, som inestår hos arbetsgivare, befordras överenskommelser, enligt vilka arbetstagarna skulle åtnöjas med att för någon tid utbekomma endast en del av den intjänta lönen, under det att återstoden skulle av arbetsgivaren utbetalas först då mera normala förhållanden inträtt.

Förslagets berörda syfte är onekligen värt allt beaktande; ifrågasättas kan dock, huruvida för dess vinnande den lagändring, som förslaget innebär, kan anses nödig eller ens lämplig.

Beträffande betjäntes och tjänstehjorns lön torde den föreslagna utvidgningen av förmånsrätten sakna större betydelse; enligt vad chefens för civildepartementet yttrande till statsrådsprotokollet utvisar har densamma knappast ifrågasatts såsom i sak behövlig utan huvudsakligen för att full likställighet måtte vinnas med de regler om förmånsrätten för andra arbetares lön, som förslaget upptager.

Vad angår sistnämnda förmånsrätt har med den ändrade lydelse, som hithörande stadgande i 17 kap. 4 § handelsbalken för säkerställande av s. k. ackordsöverskott erhållit genom lagen den 10 juni 1910, förmånsrättens åtnjutande ställts i samband med lönens förfallotid. Därmed har ock — churu ej vid lagens stiftande åsyftat — en utsträckning av förmånsrätten för annan lön än ackordsöverskott inträtt. Möjlighet har öppnats för arbetsgivare och arbetare att, genom avtal om senare förfallogdag för större eller mindre del av arbetslönen än som skulle gälla för den övriga delen, trygga förmånsrätten för de lönedel, som sålunda skulle inestå hos arbetsgivaren. Genom dylika avtal kunna följaktligen redan med nuvarande lagstiftning vinnas, om ock ej fullt med samma smidighet och i samma omfattning så dock i väsentlig mån, de fördelar för parterna, som förevarande förslag är ämnat att bereda. Och större svårighet torde icke möta för träffande av avtal med sådant innehåll som det nu angivna än för ingående av överenskommelser av den art, som förslaget förutsätter.

Även om det från en synpunkt sett kan finnas fördelaktigt, att arbetsgivare och arbetare hava möjlighet att på nyss antytt sätt ordna avlöningsförhållandena, torde å andra sidan icke böra förbises, att genom missbruk av denna möjlighet betydande olägenhet kan på annat håll uppkomma. Det torde vara allmänt erkänt, att befintligheten av s. k. tysta förmånsrätter, som icke hållas inom tillbörliga gränser, är ägnad att medföra allvarliga rubbningar av kreditväsendet och stora förluster för andra kreditgivare. Och tydligt är, att i förevarande fall lätteligen kan, därest utvägen att låta arbetslön delvis inestå väl en gång mera allmänt tillgripits,

bliva fråga om synnerligen avsevärda belopp, som skulle komma att utgå med förmånsrätt framför t. ex. in-teckningar. Då enligt min mening med gällande rätt överensstämmer, att fordran på in-nestående lön även efter över-låtelse från den ursprunglige fordringsägaren är förenad med den för-månsrätt, som denne kunnat påfordra, och över-låtelse av lönefordran så-ledes utan större svårighet kan användas såsom betalning av skuld eller såsom underlag för kredit, är ej uteslutet, att lönen i dess helhet eller en stor del därav kan få in-nestå. Under sådana förhållanden synes knappast önskvärt, att en ny lagstiftning i ämnet, som direkt visar hän på ett för-farande, vilket lätt kan obehörigen utnyttjas, utan att dock innefatta något skydd mot sådant missbruk, kommer till stånd.

Med hänsyn till det sålunda anförda finner jag mig icke kunna till-stryka, att förslaget upphöjes till lag.»

Två andra ledamöter av lagrådet anförde i gemensamt yttrande:

»Vi dela visserligen de ovan uttalade betänkligheterna mot en ut-sträckning av de s. k. tysta förmånsrätterna. Även med nu gällande lag skulle emellertid, där fortsättandet av en industriell verksamhet betingades av att arbetarna låte större eller mindre del av arbetslönerna stå inne hos arbetsgivaren, saken kunna ordnas på ett sådant sätt, att arbetarna erhö-ll förmånsrätt för in-nestående lönebelopp i lika stor omfattning, som lagför-slaget vill bereda. Det lär dock få antagas, att så ej alltid skulle komma att ske. Mindre tillfredsställande måste det likväl anses vara, om arbe-tarnas säkerhet gjordes beroende av den omständigheten, huruvida avtalet med arbetsgivaren innefattade en bevislig bestämmelse om en tillräckligt långt framskjuten förfallodag för de löner, som lämnades in-nestående. Vid sådant förhållande och då vi icke tro oss hava anledning befara större vådor för fastighetskrediten av den ifrågasatta lagstiftningen, som skulle äga giltighet endast för kortare tid, anse vi oss icke böra avstyrka anta-gandet av lagförslaget, varigenom under nuvarande tryckta förhållanden näringslivet synes kunna främjas.»

Vid prövning av förevarande lagförslag har lagutskottet för sin del funnit de inom lagrådet emot förslaget uttalade principiella anmär-ningar vara ägnade att mana till synnerlig varsamhet. Särskilt betänk-ligt finner utskottet vara, att ett antagande av lagförslaget skulle för-sätta innehavare av in-teckning i fast egendom i en sämre ställning med avseende å förmånsrätten än den han nu har. Det kan knappast und-vikas, att sådant kommer att inverka menligt på fastighetskrediten. Obe-stridligen kan i ett eller annat fall härav uppkomma förlust för in-teck-ningshavare, olägenhet för ägare av in-tecknad fastighet. Men av vida

större betydelse är — såsom från framstående bankmannahåll för utskottet påpekats — att en lagstiftningsåtgärd sådan som den nu ifrågasatta kan utöva en menlig inverkan på vårt lands ställning å den utländska lånemarknaden. Det är väl bekant, att allmänna hypoteksbanken och andra svenska låneförmedlare i utlandet upptagit lån, vilka väsentligen vila å den säkerhet, som erbjudes av inteckningar i svenska fastigheter. Ett förringande av denna säkerhet genom ny lagstiftning kan väcka misstro till sagda kreditunderlag. Även om i nu förevarande fall en sådan misstro må vara oberättigad, lär det bliva med svårighet förenat att härom övertyga en med våra förhållanden mindre väl förtrogen främling, då det i allt fall ej kan fränkommas, att inteckningssäkerheten blivit genom lagstiftningens ingripande försämrad. Det synes utskottet så mycket mindre möjligt att bortse från denna med förslaget obestriddigen förenade olägenhet, som det ingalunda lär kunna tagas för visst, att den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden erhåller den karaktär av ett kortvarigt provisorium, som förslagets lydelse utmärker. Såsom chefen för civildepartementet i sitt ovan omförmälda yttrande till statsrådsprotokollet antytt, torde det nämligen, i händelse av det nu föreliggande förslagets antagande, bliva nödigt att framdeles med hänsyn till då föreliggande förhållanden taga under omprövning, huruvida den nu föreslagna tidsbegränsningen skall kunna upprätthållas eller om lagens giltighet då måste ytterligare utsträckas. Vid sådana förhållanden ligger det enligt utskottets uppfattning för öppen dag, att en lagbestämmelse av här föreslagen innebörd kan bliva av ganska stor betydelse för våra kreditförhållanden så inom som utom landet.

Med den uppfattning, utskottet alltså hyser i fråga om det föreliggande förslagets innebörd och betydelse, har utskottet uppenbarligen måst finna, att förslaget icke utan tvingande skäl bör vinna godkännande. Utskottet har fördenskull ställt sig före att noggrannt undersöka, huruvida med förslagets antagande skulle kunna vinnas sådana fördelar, att i jämförelse med dessa ovan anförda betänkligheter måste framstå såsom av underordnad vikt. I sådant syfte har utskottet sökt att från representanter för åtskilliga av de näringsgrenar, som skulle beröras av den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden, erhålla upplysning angående de faktiska förhållanden, vilka kunna inverka på frågans bedömande. De uppgifter, som på denna väg kommit utskottet tillhanda, hava icke varit ägnade att bibringa utskottet den uppfattning, att förslagets antagande skulle vara av trängande behov påkallat.

Av de uttalanden, som från åtskilliga med näringslivets förhållanden förtrogna personer lämnats utskottet, synes till en början framgå, att lag-

förslaget icke kan tillmätas någon mera avsevärd betydelse ur den såsom grund för förslaget åberopade synpunkten av näringsverksamhetens obehindrade fullföljande i största möjliga utsträckning. Inom vissa stora industrier såsom textilindustrien och delvis järnverksindustrien har arbetstiden av orsaker, som icke undanröjas genom den med förslaget avsedda anordningen, under den senaste tiden avsevärt inskränkts. Något innehållande av arbetslönen lär i dessa fall icke kunna ifrågakomma, då den sålunda reducerade arbetsförtjänsten torde vara nödig för arbetarnas oundgängliga levnadsbehov. Inom vissa andra industrier, där driften ännu fortsattes utan inskränkning, torde visserligen förekomma, att endast en del av arbetslönerna utbetalas i den mån de intjänas, under det att återstoden innehålles till en senare tidpunkt. Där en sådan anordning vidtagits i någon allmännare omfattning, såsom fallet lär vara inom sågverksindustrien, torde, efter vad för utskottet uppgivits, detta hava skett icke till följd av något industriens eget behov, utan närmast för att tillförsäkra arbetarna en behållen inkomst för den motsedda händelse, att arbetet inom en nära framtid måste avbrytas. Den vid början av nu pågående kris framträdande svårigheten för industrien att erhålla medel till fortsatt drift torde numera hava väsentligen minskats, sedan exporten åtminstone delvis åter öppnats och kreditförhållandena inom landet hunnit i högre grad avpassas efter situationens krav. Den utväg till fortsatt industriell drift, som skulle öppnas genom det nu föreliggande lagförslagets antagande, torde alltså vara av betydelse väsentligen för sådana företag, vilka på grund av ekonomiskt svag ställning redan under normala förhållanden arbeta med svårigheter. Härvid synes emellertid böra beaktas, att just beträffande dylika företag en utsträckning av den tysta förmånsrätten för arbetarnas lönefordringar möjligen kan menligt inverka på den kredit i övrigt, varav dessa företag under nuvarande brydsamma förhållanden givetvis äro i behov. Ej heller torde böra förbises, att överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetare av den art, förslaget avser att befordra, i många fall kunna föranleda ett fortsattande av den produktiva verksamheten under längre tid än som kan anses förenligt med sunda ekonomiska principer. Särskilt torde för industrier, vilka icke kunna påräkna snar avsättning för sina alster, ett uppehållande av driften över en viss gräns allenast för att arbeta på lager lätt nog kunna medföra betydande förlust.

Med anledning därav, att förevarande lagförslag, på sätt dess ordalydelse tydligt utmärker, avser, att förmånsrätten skall gälla även om lönefordringen överlåtits, har emot förslaget anmärkts, att en dylik bestämmelse icke är ägnad att bereda arbetarna den förmån, som därmed

otvivelaktigt åsyftats. Det lär nämligen vara antagligt, att de fordringsbevis, som utfärdas till arbetarna, i regel ej kunna av dessa användas såsom betalningsmedel med mindre rabatt därå medgives, vilket åter kan föranleda därtill, att arbetarna bliva utsatta för uppskörtning från mindre nogräknade handlande och andra, med vilka de träda i affärsförbindelse. Därför har ur synpunkten av arbetarnas bästa påyrkats, att förslaget måtte undergå sådan ändring, att förmånsrätten icke komme att gälla, om fordringen övergått i annans hand. En dylik ändring skulle emellertid ur andra synpunkter icke kunna förordas.

Då utskottet av nu anförda skäl funnit de olägenheter, som förslagens antagande efter utskottets uppfattning måste medföra, överväga de fördelar, som till äventyrs därav kunna följa, får utskottet alltså hemställa,

att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 22 september 1914.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Reservationer

dels av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Schotte* och *Olsson* i See;

dels ock av herr *Holmdahl*, vilken anför:

»Därest det varit fråga om att genom föreliggande lagförslag införa någon principiell nyhet i förmånsrättshänseende beträffande arbetarnas inestående avlöning, skulle jag ställt mig helt avvisande mot sagda förslag. Ty det kan ej förnekas, att den tysta förmånsrätt, varom här är fråga, kan, om den icke hålles inom tillbörliga gränser, innebära en fara för vår fastighetskredit. Men samma fara förefinnes, såvitt jag kan förstå, redan enligt nu gällande lagbestämmelser. Såsom lagrådet framhållit,

föreligger efter den ändring, som år 1910 vidtogs i 17 kap. 4 § handelsbalken, möjlighet för arbetsgivare och arbetare att genom avtal om senare förfallodag för större eller mindre del av betingad arbetslön trygga förmånsrätten för de löne-medel, som innestå hos arbetsgivaren. Det är sålunda redan enligt nu gällande lagbestämmelser möjligt, att arbetares löne-medel med förmånsrätt kunna komma att i arbetsgivares konkurs innestå i samma utsträckning, som fallet skulle bliva enligt det nu föreliggande lagförslaget. Man torde därför ej med fog kunna påstå, att genom detta förslag vår fastighetskredit skulle kunna äventyras i högre grad än enligt nu gällande förmånsrättsbestämmelser.

Nu skulle man ju kunna tycka, att, då det ändamål, som avses med ifrågavarande lagförslag, kan vinnas på överenskommelsens väg, det ifrågasatta tillägget till 17 kap. 4 § handelsbalken skulle vara onödigt. Jag vill ej förneka, att en sådan invändning kan ha ett visst fog för sig. Men å andra sidan får man väl medgiva, att det under nu rådande förhållanden innebär för arbetarna en större trygghet för utbekommande av innestående löne-medel, liksom det också torde vara ur rättslig synpunkt mera tilltalande, om förmånsrätten och tiden för dess giltighet fastslås genom lagbestämmelser, än om den göres beroende av förfallotider, som tillkommit på avtalets väg och om vilka det alltid torde bliva svårt att avgöra, huruvida de äro fingerade eller ej. Vad som emellertid under alla förhållanden vinnas genom ifrågavarande lagbestämmelse är att samma förmån därigenom tillförsäkras arbetare inom alla de arbetsområden, där man ser sig nödsakad att innehålla större eller mindre del av arbetarnas intjänta löne-medel.

Att den nu ifrågasatta lagbestämmelsen med hänsyn till de f. n. rådande ekonomiska förhållandena är av behovet påkallad, synes mig framgå dels av de uttalanden, som, enligt vad statsrådsprotokollet utvisar, gjorts av representanter för de större arbetsgivare och arbetareorganisationerna, dels ock framför allt av den omständigheten att regeringen, som har möjlighet att överblicka och bedöma förhållandena på olika områden av vårt näringsliv, ansett sig böra taga initiativ till ifrågavarande lagändring. De uttalanden i annan riktning, som från ett och annat håll gjorts hos lagutskottet, synas mig knappast kunna gent emot regeringens uttalade mening tillmätas någon avgörande betydelse.

På de skäl jag nu anfört har jag inom utskottet röstat för hemställan om bifall till ifrågavarande lagförslag.»